

MARTA KASPROWSKA-JARCZYK

Biblioteka Śląska

ORCID: 0000-0001-5507-8081

Niezwykłe sąsiedztwo.
Uniwersytet Powszechny i Biblioteka Sejmu Śląskiego

Streszczenie

12 lutego 1935 roku w budynku Domu Oświatowego w Katowicach rozpoczął działalność Uniwersytet Powszechny. Artykuł opisuje genezę, dzieje i działalność tej placówki oświaty pozaszkolnej, a jednocześnie przypomina postacie wykładowców i słuchaczy. Uniwersytet Powszechny w Katowicach kształcił dorosłych i umożliwił im aktywny udział w miejscowym życiu kulturalnym i społecznym. Tekst charakteryzuje relacje między Uniwersytetem Powszechnym a Biblioteką Sejmu Śląskiego i przypomina pierwsze wierszowane sprawozdanie ze zwiedzania ksiąźnicy w lutym 1935 roku, którego autorem jest słuchacz Uniwersytetu Powszechnego Fryderyk Oczadły.

Słowa kluczowe

Uniwersytet Powszechny, Biblioteka Sejmu Śląskiego, oświata dorosłych, edukacja pozaszkolna, Dom Oświatowy, Fryderyk Oczadły

Geneza

W budynku Domu Oświatowego przy ulicy Francuskiej 12 w Katowicach swoje miejsce znalazł szereg instytucji społecznych, kulturalnych, naukowych i oświatowych¹. Jedną z nich był Uniwersytet Powszechny, który został otwarty 12 lutego 1935 roku, o czym tak pisano w rubryce *Wiadomości bieżące* w dzienniku „Polska Zachodnia”:

Obecnych na otwarciu było około 400 osób. Uniwersytet otworzył inauguracyjnym przemówieniem p. kurator dr T. Kupczyński, który wskazał cele i zadania Uniwersytetu. Wykład inauguracyjny wygłosił prof. Musioł Paweł zapoczątkowując cykl wykładów „Wiek XIX w dziejach cywilizacji” [...]. Otwarcie zaszczylicili swoją obecnością przedstawiciele władz, organizacji i szereg wykładowców².

Zapowiedzi mówiące o planach otwarcia Uniwersytetu Powszechnego w Katowicach pojawiły się w śląskiej prasie w styczniu 1935 roku. Początkowo inaugurację prac placówki planowano na 8 lutego, jednakże ze względu na spore zainteresowanie i dużą liczbę zapisujących się osób przesunięto ją o kilka dni. Słuchaczem mógł zostać każdy pełnoletni obywatel, niezależnie od wieku i płci, który ukończył szkołę powszechną. W artykule opublikowanym w „Polsce Zachodniej” 28 stycznia 1935 roku tak określono cel nowopowstałej instytucji:

[...] ugruntowanie, rozszerzenie i pogłębienie wiedzy zdobytej w szkole oraz wychowanie słuchaczy na pełnowartościowych obywateli, świadomych swych zadań i przygotowanych do pełnego uczestnictwa w życiu społeczno-państwowym³.

Katowicki Uniwersytet Powszechny był placówką oświatową podległą Wydziałowi Oświecenia Publicznego Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego. Za organizację uniwersytetów powszechnych odpowiadał Oddział Oświaty Pozaszkolnej, na którego czele na Górnym Śląsku od 1 sierpnia 1933 roku stał Maksymilian Hasiński. O relacjach z władzami tak pisano w sprawozdaniu z pierwszego roku działalności placówki:

W pracy naszej zawsze mieliśmy poparcie Władz Państwowych w osobach pp. Kuratora D-ra Kupczyńskiego i D-ra Hasińskiego, którzy żywo i szczerze interesowali się naszą pracą i zamierzeniami, za co składam im w imieniu instytucji i słuchaczy serdeczne podziękowania. O tym żywym interesowaniu się losem U.P. niech świadczy fakt, że p. Kurator Dr Kupczyński dokonał osobiście aktu otwarcia U.P., a p. Dr Hasiński był naszym częstym, prawie codziennym, gościem służąc radami i pomocą we wszystkich sprawach, interesując się wszystkim – niemal każdym słuchaczem⁴.

Wydział Oświaty Pozaszkolnej mianował kierownika, który odpowiadał za: dobór grona pedagogicznego, kontakty z prelegentami i nauczycielami, dokumen-

¹ A. Tomanek, *Nie tylko Biblioteka. Przedwojenna działalność Domu Oświatowego (11 XI 1934–1 IX 1939)*, „Książnica Śląska” 2022, t. 34, s. 159–196.

² *Otwarcie Uniwersytetu Powszechnego w Katowicach*, „Polska Zachodnia” 1935, nr 44 [wyd. AB], s. 7.

³ *Otwarcie Uniwersytetu Powszechn. w Katowicach*, „Polska Zachodnia” 1935, nr 28 [wyd. AB], s. 5.

⁴ *Uniwersytet Powszechny w Katowicach*, rękopis Biblioteki Śląskiej, sygn. R 480 III, k. 30 (*Sprawozdanie z działalności Uniwersytetu Powszechnego w Katowicach za czas od 12. II–15. V. 1935*).

ty sprawozdawcze i finansowe, przeprowadzenie zapisów na kursy i prowadzenie kancelarii. Czuwał również nad stroną wychowawczą i programową placówki, przewodniczył zebraniom Rady Pedagogicznej oraz opiekował się samorządem (nazywanym kołem) słuchaczy Uniwersytetu Powszechnego⁵. Pierwszym kierownikiem Uniwersytetu Powszechnego w Katowicach był Edward Wawrzon, który zorganizował pracę placówki od podstaw⁶.

Oświata dorosłych, w okresie dwudziestolecia międzywojennego nazywana też oświatą pozaszkolną, dotyczyła ludzi, którzy przekroczywszy wiek obowiązku szkolnego nie mogli znaleźć dla siebie miejsca w ramach szkolnictwa. Działania kompensacyjne w zakresie kształcenia dorosłych były konieczne na terenie całej niepodległej Polski i skupiały się na: zwalczaniu analfabetyzmu, doksztalceniu wszystkich posiadających minimalne wykształcenie i upowszechnianiu czytelnictwa. Podstawowymi placówkami realizującymi ten program były: uniwersytety powszechne działające w miastach, niedzielne uniwersytety ludowe organizowane na wsiach oraz świetlice prowadzące działalność kulturalno-oświatową⁷. Jak zauważyła Anna Glimos-Nadgórska:

Władze województwa śląskiego przywiązywały dużą wagę do rozwoju oświaty pozaszkolnej, zwłaszcza w części górnośląskiej. Wiedziały, że do obywateli pozostających już poza obowiązkiem szkolnym dotrzeć można poprzez szeroko rozwiniętą sieć bibliotek, organizowanie różnych akcji i kursów doksztalcających, uniwersytetów ludowych i powszechnych, a także finansowe wspieranie pracy świetlic oraz wycieczek krajoznawczych⁸.

Pierwszy Uniwersytet Powszechny na Górnym Śląsku powstał w Rybniku w roku szkolnym 1933/34. Został zorganizowany przez Polską Organizację Wojoską powiatu rybnickiego z okazji 15-lecia pracy niepodległościowej i działał jako tzw. powszechne wykłady uniwersyteckie⁹. W trzecim roku funkcjonowania został przekształcony w Uniwersytet Powszechny P.O.W., a jego pracami kie-

⁵ M. Hasiński, *Uniwersytety ludowe i powszechne*, rękopis Biblioteki Śląskiej, sygn. R 997 III, k. 4 (*Zadania i zasady organizacyjne Uniwersytetu Powszechnego*).

⁶ Edward Wawrzon (1907-1971), pierwszy kierownik Uniwersytetu Powszechnego w Katowicach (1935-38), przewodniczący Komisji Świetlicowej Miejskiego Komitetu Lokalnego Funduszu Pracy w Katowicach (1.09.1934-30.11.1935), instruktor oświaty pozaszkolnej w Inspektoracie Szkolnym w Katowicach (od 1.07.1936), redaktor pisma „Świetlica” (1937-38), wykładowca historii wychowania na Uniwersytecie Jagiellońskim (1954-60). Zob. *Urząd Wojewódzki Śląski. Wydział Oświaty Publicznej w Katowicach. Wykaz pracowników wydziału, inspektoratów szkolnych, szkół województwa śląskiego*, rękopis Biblioteki Śląskiej, sygn. R 2183 IV, k. 27; F. Kiryk, J. Zawistowski, *Zastępcy profesorów, wykładowcy i pomocniczy pracownicy nauki w latach 1946-1961*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny” 1965, z. 18, s. 104; *Sprawozdanie z działalności Miejskiego Komitetu Lokalnego Funduszu Pracy w okresie od 1 kwietnia 1934 do 31 marca 1935 r.*, Katowice 1936, s. 61-72.

⁷ M. Skotnicka-Palka, *Problemy oświaty pozaszkolnej w schyłku dwudziestolecia międzywojennego w świetle materiałów źródłowych inspektora szkolnego miejskiego we Lwowie*, „Rocznik Przemyski Historia” 2021, nr 1, s. 421-428; A. Suska, *Oświata dorosłych w świetle prasy samorządowej Drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] *Addenda do dziejów oświaty. Z badań nad prasą Drugiej Rzeczypospolitej*, red. I. Michalska, G. Michalski, Łódź 2013, s. 205-207.

⁸ A. Glimos-Nadgórska, *Oświata pozaszkolna*, [w:] *Województwo śląskie (1922-1939). Zarys monograficzny*, red. F. Serafin, Katowice 1996, s. 499-500.

⁹ *Uroczyste zamknięcie Uniwersytetu Powszechnego w Rybniku*, „Polska Zachodnia” 1935, nr 93, s. 9.

rował Komitet Wykonawczy. Na wykłady do Rybnika przyjeżdżali m.in.: Maksymilian Hasiński, kierownik Wydziału Oświaty Pozaszkolnej Wydziału Oświecenia Publicznego Urzędu Wojewódzkiego Śląskiego, Jan Koj – burmistrz Mikołowa i poseł na sejm czy Paweł Musioł, redaktor „Kuźnicy” i instruktor Ochotniczych Drużyn Robotniczych¹⁰. W 1935 roku Uniwersytety Powszechne otwarto również w innych śląskich miastach: Chorzowie, Lublińcu, Tarnowskich Górach, Radzionkowie, Szarleju, Piekarach, Rudzie, Mysłowicach, Żorach i Cieszynie. W roku szkolnym 1935/36 w województwie śląskim odbyło się 69 kursów, które ukończyło ponad 1100 słuchaczy, a na kursy zapisało się prawie dwa tysiące chętnych. Wśród kursantów dominowali mężczyźni wyznania katolickiego, w wieku 18–30 lat. Ponad 20% godzin wykładowych (z 2500 zrealizowanych) poświęcono na naukę języka polskiego¹¹.

Działalność Uniwersytetu Powszechnego

Podstawowym celem Uniwersytetu Powszechnego miało być ugruntowanie, pogłębienie i poszerzenie wiedzy zdobytej w szkole powszechnej oraz przygotowanie kursantów do samodzielnego jej zdobywania, jak i pełnego uczestnictwa w życiu społeczno-państwowym. Sposobem na realizację tego zamierzenia miała być systematyczna praca słuchaczy na kursach, seminariach oraz wykładach.

Podstawową formą pracy na Uniwersytecie Powszechnym były kursy, które opierały się na samodzielnej pracy słuchaczy pod opieką przydzielonych wykładowców – fachowców. Jak pisał Edward Wawrzon:

Pracę oparliśmy na systemie prac seminaryjnych, z tym, że pewne kursy miały charakter samokształceniowych pod kierunkiem, a pewne połączone były z wykładami i dyskusją i dopiero w połowie roku szkolnego – słuchacze, po wysłuchaniu cyklu wykładów – referowali sami pewne zagadnienia na podstawie wskazanych książek. Kursy języka polskiego miały charakter lekcji szkolnych. Zostały one wprowadzone z uwagi na to, że część słuchaczy chodziła do szkół niemieckich /starsze pokolenie/¹².

Zapisujący się wybierali kursy, w których chcieli uczestniczyć, zgodnie z własnymi zainteresowaniami i potrzebami. Prelegenci rekrutowali się spośród rozmaitych grup zawodowych, byli to zarówno nauczyciele (Jan Kotajny, Maria Lutmanowa, Paweł Musioł, Helena Spoczyńska, Mieczysław Tobiasz, Marian Wnuk, Witold Wyspiański), urzędnicy Wydziału Oświecenia Publicznego (Czesław Drozdowski, Ludwik Goldscheider, Władysław Gołembski, Stanisław Kubisz, Aleksander Modes, Feliks Sachse), prawnicy i sędziowie (Bolesław Gajkiewicz, E. Koniarrek oraz aplikant sądowy Józef Stawny). Okazjonalnie wykłady w Uniwersytecie Powszechnym wygłaszali również: Roman Lutman, Stanisław Kubisz, Stefan Pappé, Józef Kret, Alojzy Targ.

¹⁰ *Uniwersytety Powszechne w Rybniku. Rok III*, [Rybnik, ok. 1935]; *III. rok wykładów na uniwersytecie P. O. W. w Rybniku*, „Sztandar Polski” i „Gazeta Rybnicka” 1935, nr 122, s. 2.

¹¹ „Śląskie Wiadomości Statystyczne” 1936, z. 9, s. 287–288; *Uniwersytet Powszechny na Śląsku*, „Polska Zachodnia” 1936, nr 301, s. 4.

¹² *Uniwersytet Powszechny w Katowicach*, rękopis Biblioteki Śląskiej..., k. 50 (E. Wawrzon, *Uniwersytet Powszechny w Katowicach. [Podsumowanie I i II roku pracy]*).

W czasie pierwszego roku funkcjonowania Uniwersytetu Powszechnego uruchomiono jedenaście kursów i seminariów specjalistycznych. Największą popularnością cieszył się kurs języka polskiego, który był podzielony na trzy stopnie zaawansowania. Zajęcia prowadzili: Józef Stawny, Edward Wazł i Czesław Drozdowski, a kurs ukończyło aż 127 osób¹³. Kurs społeczno-polityczny poświęcony najważniejszym zagadnieniom współczesnej Polski również był oblegany przez słuchaczy. Kierowali nim Edward Wawrzon i Bolesław Gajkiewicz, a wykładali również redaktorzy Rumun i Kopec oraz dr Obierek. Uzupełnieniem kursu było seminarium prowadzone przez Bolesława Gajkiewicza, w czasie którego dyskutowano nad referatami słuchaczy¹⁴. Prowadzono też drugie seminarium o tematyce społeczno-wychowawczej, za które odpowiedzialny był Edward Wawrzon. Podstawowe zagadnienia i pojęcia z ekonomii omawiano na kursie społeczno-gospodarczym, który prowadził Kornel Chwalibóg¹⁵. Kurs z podstawowych zagadnień prawa prowadził Bolesław Gajkiewicz, a kurs psychologiczny powierzono Ludwikowi Goldscheiderowi¹⁶. Na kurs literatury polskiej zapisało się 70 osób, które podzielono na pięć zespołów tematycznych (wieś w literaturze – dr Helena Spoczyńska; powieść społeczna – Czesław Drozdowski; powieść historyczna – prof. Marian Wnuk; pisarze śląscy – Paweł Musioł oraz literatura niepodległościowa – pani kuratorowa Kupczyńska). Najmniejszym zainteresowaniem cieszył się kurs kulturalno-artystyczny prowadzony przez Feliksa Sachse (niespełna 20 uczestników).

Edward Wawrzon uzasadniał w „Kuźnicy” powody wprowadzenia do programu w pierwszym roku działalności Uniwersytetu Powszechnego tak wielu zagadnień podstawowych/elementarnych:

Pewne dziedziny wiedzy, literatury, historii, wiadomości o Polsce współczesnej wprowadzone zostały w program U.P. ze względu na olbrzymie braki, jakie wykazują pod tym względem słuchacze mający ukończoną szkołę powszechną niemiecką i wskutek tego nie mający możliwości poznania historii Polski, jej kultury i cywilizacji. Z tych samych powodów wprowadzono również kursy języka polskiego, które to kursy, nawiasem mówiąc, cieszą się olbrzymim powodzeniem¹⁷.

W kolejnych latach funkcjonowania instytucji rozszerzona została oferta tematyczna prowadzonych kursów. Od października 1935 roku poza dotychczasowymi odbywały się zajęcia na kursach filozofii (prowadząca Maria Lutmanowa)¹⁸, historii Polski (prowadzący Jan Kotajny, w roku 1937/38 Mieczysław Tobiasz), przyrodniczym/biologicznym (prowadzący Witold Wyspiański, w roku 1937/38 inż. Krze-

¹³ W kolejnych latach kurs prowadzili również: Mieczysław Tobiasz i Maria Goryńska.

¹⁴ Zachowały się sprawozdania z kursu i seminarium społeczno-politycznego z maja 1935 roku, które przygotował Bolesław Gajkiewicz. W III roku działalności UP wykłady prowadził Alojzy Targ.

¹⁵ W kolejnych latach kurs prowadzili również: Emil Słomka i Józef Stawny.

¹⁶ W roku szkolnym 1936/37 kursy prowadzili Ludwik Goryński i Maria Żukowska; w kolejnym J. Boyé.

¹⁷ E. Wawrzon, *Uniwersytet Powszechny*, „Kuźnica” 1935, nr 9, s. 11.

¹⁸ 24 listopada 1935 roku w prasie informowano o uruchomieniu zapisów na cykl prelekcji z zakresu filozofii „Wielcy myśliciele i ich stosunek do świata” prowadzony przez Marię Kokoszyńską-Lutmanową. Zob. „Polska Zachodnia” 1935, nr 323, s. 9 [wyd. AB].

miński), nauki o Polsce współczesnej (prowadzący Aleksander Modes, w roku 1937/38 dr Wrzosek) i stenografii (Orszulik). Zmieniono również nazwę dotychczasowego kursu kulturalno-artystycznego na kurs historii sztuki i wprowadzono seminaria socjologiczne (Edward Wawrzoń) i gospodarcze. W trzecim roku działalności Uniwersytetu Powszechnego wprowadzono kolejne nowe kursy: socjologii (prowadzony przez Edwarda Wawrzonią), ekonomii (prowadzący Kornel Chwalibóg) i geografii (prowadzący Antoni Wrzosek), które uzupełniły dotychczasową ofertę placówki¹⁹.

Wszyscy słuchacze Uniwersytetu Powszechnego mogli uczestniczyć również w wykładach uruchamianych poza „istniejącymi już kursami”, na koniec semestru byli jednak zobowiązani do zdania ustnego egzaminu. W pierwszym roku działalności instytucji odbył się cykl wykładów „Wiek XIX w dziejach cywilizacji”, który prowadził Paweł Musioł. Śląska prasa informowała o zapisach na uruchamianie przez Uniwersytet Powszechny cykl wykładów o wychowaniu i higienie dziecka „Matka i Dziecko”²⁰. Kurs rozpoczął się 19 lutego 1936 roku i odbywał się w każdą środę i piątek (w godzinach 17.00-19.00 w sali wykładowej) przez sześć tygodni. W pierwszym roku odbyło się 35 wykładów, średnio na każdym było ok. 180 słuchaczek (na kurs zapisało się aż 300 osób). W kolejnych latach kurs był kontynuowany, odbywał się raz w tygodniu wieczorem. Kursantki poznawały w czasie wykładów okresy z życia dziecka i odwiedzały szkoły, poradnie i inne placówki opiekujące się małoletnimi. Wpisowe wynosiło w pierwszym roku tylko 30 groszy, w kolejnych latach 50 groszy. Wykłady prowadzili lekarze i pielęgniarki (dr S. Hilewicz, dr Golonko, dr Radajewska, Richterowa), psychologdy (dr L. Goryński, dr A. Żukowska, J. Boyé), nauczycielki (M. Tomczakówna, Dorasilówna), inspektorzy i wizytatorzy (Stefan Papeé, dr Sęczyk, Baranowska) oraz pracownicy innych instytucji (Janina Juzoniowa z Czytelni dla Dzieci T.L.C.)²¹. W roku szkolnym 1936/37 odbyły się dwa wykłady dla wszystkich słuchaczy na temat „Morza Polskiego” i „Odrodzenia narodowego na Śląsku”. Uczestnicy kursów brali też udział w wykładach organizowanych przez Instytut Śląski i Polski Związek Zachodni²².

Władze i słuchacze Uniwersytetu Powszechnego organizowali również w sali odczytowej Domu Oświatowego imprezy o charakterze okolicznościowym bądź rocznicowym. 19 marca 1935 roku (o godzinie 19.00) odbyła się Akademia Imieninowa ku czci Józefa Piłsudskiego. Na program spotkania poświęconego Marszałkowi złożyły się referat oraz inscenizacja pieśni legionowych przygotowane przez kursantów. Jak donosiła prasa, w spotkaniu wzięło udział ponad 250 słuchaczy Uniwersytetu Powszechnego oraz zaproszeni goście²³. Z kolei 24 marca 1935

¹⁹ *Programy pracy kursów w roku szkolnym 1936/37*, Katowice 1936.

²⁰ „Polska Zachodnia” 1936, nr 41, s. 8; 1936, nr 48, s. 8; 1936, nr 293, s. 10; 1936, nr 310, s. 6; 1938, nr 21, s. 8; 1938, nr 36, s. 9.

²¹ *Uniwersytet Powszechny w Katowicach*, rękopis Biblioteki Śląskiej..., k. 58–61 (*Sprawozdanie z działalności Uniwersytetu Powszechnego za rok szkolny 1936/37*).

²² Tamże, k. 59.

²³ *Słuchacze Uniwersytetu Powszechnego urządzają Akademię Imieninową*, „Polska Zachodnia” 1935, nr 72, s. 7 [wyd. AB]; *Słuchacze Uniwersytetu Powszechnego składają hołd Marszałkowi*, „Polska Zachodnia” 1935, nr 79, s. 7 [wyd. B].

roku urządzono poranek muzyczny ku czci Henryka Wieniawskiego z okazji 100. rocznicy urodzin kompozytora. Była to impreza otwarta, na którą zapraszała lokalna prasa, bilet wstępu kosztował 30 groszy, z opłaty za okazaniem legitymacji mieli być zwolnieni słuchacze Uniwersytetu Powszechnego²⁴. W styczniu 1937 roku zorganizowano opłatek połączony z zabawą karnawałową, w którym uczestniczyło ok. 350 osób²⁵. Dziennik „Polonia” donosił natomiast o „Wesołym Wieczorze Towarzystwom” zorganizowanym w salach Domu Oświatowego przez Samorząd Słuchaczy w dniu 27 lutego 1938 roku o godzinie 19.00 dla wszystkich sympatyków Uniwersytetu Powszechnego²⁶.

Sąsiedzi Uniwersytetu Powszechnego

Na drugim piętrze Domu Oświatowego w 1935 roku znajdowały się pomieszczenia różnych instytucji. Ze sprawozdania Biblioteki Sejmu Śląskiego za 1934 rok dowiadujemy się, że księżnica miała tutaj dodatkowe pomieszczenia przeznaczone na magazyn rezerwowi, przechowalnię gazet i sortownię²⁷. 16 grudnia 1934 roku „Polska Zachodnia” donosiła, iż śląskie harcerstwo znalazło nowe lokum przy ul. Francuskiej 12²⁸. Na drugim piętrze Domu Oświatowego (mieszkanie 1) działalność rozpoczęły: Zarząd Oddziału Śląskiego ZHP (od listopada 1934 roku do lipca 1936 roku przewodniczącym był gen. Józef Zajęc, zastąpił go na stanowisku Tadeusz Kupczyński), Komenda Śląskiej Chorągwi Harcerki i Komenda Śląskiej Chorągwi Harcerzy, a także klub instruktorski²⁹.

Biura Wydziału Oświaty Pozaszkolnej, będącego jednostką Wydziału Oświecenia Publicznego Urzędu Wojewódzkiego Śląskiego, również umiejscowiono na drugim piętrze budynku przy ul. Francuskiej 12. Już w 1928 roku Tadeusz Stark charakteryzując projekt nowego gmachu pisał:

Dział oświatowy, zajmujący II. piętro, a przez to odosobniony od ruchu wewnętrznego, składa się z szeregu większych i mniejszych sal [...]. Uposażenie tego działu, jak w ogóle całego gmachu, w ubikacji jest tak bogate, iż cały ich szereg w razie zapotrzebowania będzie mógł być odstąpiony instytucjom społecznym na ich cele³⁰.

Fakt umieszczenia Biura Oświaty Pozaszkolnej, odpowiedzialnego za kształcenie dorosłych, w gmachu Domu Oświatowego to zapewne realizacja postulatu wojewody Michała Grażyńskiego z 20 czerwca 1930 roku, który tak mówił na posiedzeniu Sejmu Śląskiego:

²⁴ *Poranek muzyczny ku czci Wieniawskiego*, „Polska Zachodnia” 1935, nr 79, s. 7 [wyd. B].

²⁵ *Uniwersytet Powszechny w Katowicach*, rękopis Biblioteki Śląskiej..., k. 60 (*Sprawozdanie z działalności Uniwersytetu Powszechnego w Katowicach za rok szkolny 1936/37*).

²⁶ „Polonia” 1938, nr 4800, s. 10 [rubryka KRONIKA LOKALNA].

²⁷ *Sprawozdanie z działalności Biblioteki Sejmu Śląskiego za 1934 rok*, rękopis Biblioteki Śląskiej, sygn. 861 III, k. 13–14.

²⁸ *Harcerstwo śląskie w nowym lokum*, „Polska Zachodnia” 1934, nr 345 (wyd. AB), s. 7.

²⁹ *Z dziejów harcerstwa śląskiego. Rozwój i działalność harcerstwa na Górnym Śląsku w latach 1920–1945*, Katowice 1986.

³⁰ T. Stark, *Dom Oświatowy w Katowicach*, Królewska Huta [1928], s. 6.

Dom oświaty w Katowicach powinien być centralą dla skoordynowanej akcji w zakresie oświaty pozaszkolnej, prowadzonej na całym terenie Województwa przez wszystkie poważniejsze organizacje oświatowe³¹.

Oświatą pozaszkolną na Górnym Śląsku kierował wówczas Maksymilian Hasiński, który zastąpił na tym stanowisku cenionego poetę powstańczego Emanuela Imiełę, dnia 1 sierpnia 1933 roku. Przypomnieć trzeba, że Hasiński miał spore doświadczenie na tym polu, ponieważ wcześniej kierował pracą Oddziałów Oświaty Pozaszkolnej w Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego (1.12.1928–31.08.1932) i Kuratorium Okręgu Szkolnego Lubelskiego (1.09.1932–31.07.1933). Dodatkowo znał specyfikę pracy na Górnym Śląsku, gdyż w okresie od 1 lipca 1920 roku do 15 lipca 1921 roku pracował w Polskim Komisariacie Plebiscytowym w Bytomiu na stanowisku kierownika Wydziału Oświatowego (został oddelegowany na Śląsk przez Komitet Obrony Kresów Zachodnich)³². Inspektorami oświaty pozaszkolnej, zatrudnionymi wówczas w Wydziale Oświecenia Publicznego Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, byli nauczyciele Państwowego Gimnazjum Klasycznego w Katowicach: Czesław Drozdowski (20.08.1935–31.8.1939), Piotr Maślankiewicz (1935–30.11.1937) i Szymon Kędryna (1.09.1936–1.08.1938)³³.

Uniwersytet Powszechny zajmował początkowo cztery pomieszczenia na drugim piętrze Domu Oświatowego³⁴, a w trzecim roku działalności o jedno więcej³⁵. Jak wynika z informacji prasowych, zapowiadających otwarcie placówki w budynku przy Francuskiej 12, na drugim piętrze naprzeciwko klatki schodowej działał też sekretariat, w którym można było zapisywać się na kursy³⁶. W pierwszym roku działalności kancelaria uniwersytetu mieściła się w Katowicach, przy ulicy Pocztowej 16, na trzecim piętrze³⁷.

Wiadomo, że Uniwersytet Powszechny dysponował salami nr 1, 2 oraz 4, będącymi miejscem odbywania się zajęć kursowych. Dodatkowo sala nr 4 od marca 1935 roku w poniedziałkowe i wtorkowe wieczory była wykorzystywana jako czytelnia³⁸. Niewątpliwie jedno z pomieszczeń zajmowała biblioteka dla słuchaczy placówki. Do 30 sierpnia 1935 roku składała się z 205 tomów, obsłużyła 150 czytelników i odnotowała około 930 wypożyczeń³⁹. Księgozbiór był sukces-

³¹ *Sprawozdanie stenograficzne z 6. Posiedzenia II Sejmu Śląskiego z dnia 20 czerwca 1930 r.*, Katowice 1930, łam 48. Por. A. Magiera, A. Matusiak, A. Tomanek, *Zawsze Silesianka. Prolegomena bibliograficzne za lata 1923–1939*, Katowice 2012, poz. 224, s. 175.

³² *Dokumenty i korespondencja z lat 1917–1970, związane głównie z pracą zawodową Maksymiliana Hasińskiego*, rękopis Biblioteki Śląskiej, sygn. R 1009 III, k. 2–6.

³³ *Urząd Wojewódzki Śląski. Wydział Oświaty Publicznej w Katowicach...*, s. 74.

³⁴ *Uniwersytet Powszechny w Katowicach*, rękopis Biblioteki Śląskiej..., k. 18 (*Sprawozdanie z działalności Uniwersytetu Powszechnego w Katowicach za czas od 12. II–15. V. 1935*).

³⁵ E.W., *Uniwersytet Powszechny w Katowicach*, „Praca Oświatowa” 1936, nr 9, s. 547.

³⁶ „Polska Zachodnia” 1935, nr 36, s. 7; „Polska Zachodnia” 1935, nr 37, s. 9; „Polska Zachodnia” 1935, nr 38, s. 9 [patrz rubryki *Wiadomości bieżące i Komunikaty*].

³⁷ *Uniwersytet Powszechny w Katowicach*, rękopis Biblioteki Śląskiej..., k. 20 (*Sprawozdanie z działalności Uniwersytetu Powszechnego w Katowicach za czas od 12. II–15. V. 1935*).

³⁸ Tamże, k. 16 (*Regulamin Czytelni Uniwersytetu Powszechnego*).

³⁹ Tamże, k. 26 (*Sprawozdanie z działalności Uniwersytetu Powszechnego w Katowicach za czas od 12. II–15. V. 1935*).

sywnie powiększany, o czym świadczą preliminarze budżetowe z lat 1936–1937. W sprawozdaniu Edwarda Wawrzonia za rok szkolny 1936/37 zanotowano, że biblioteka liczy 760 tomów, ma 228 czytelników i obsłużono 2250 wypożyczeń⁴⁰. Do dyspozycji kursantów Uniwersytetu Powszechnego były książki naukowe i beletrystyczne oraz czasopisma (m.in.: „Ilustrowany Kurier Codzienny”, „Gazeta Polska”, „Kurier Poranny”, „Tygodnik Ilustrowany”, „Kobieta w świecie i w domu”, „Polska Zbrojna”, „Polska Zachodnia”, „Powstaniec”, „Wróble na dachu”, „Na szerokim świecie”, „Światowid”, „Raz Dwa Trzy”, „Pion”, „Wiedza i życie”, „Praca Oświatowa”, „Kuźnica”, „Śląskie Wiadomości Statystyczne”, „Działkowiec Śląski”, „Na Tropie”, „Wiadomości Elektrotechniczne”, „As”, „Teatr Ludowy”⁴¹).

Z zachowanej w zbiorach Biblioteki Śląskiej korespondencji wynika, że część funduszy na zakup nowych pozycji do biblioteki Uniwersytetu Powszechnego przekazali wykładowcy tej placówki. W liście Heleny Spoczyńskiej do Edwarda Wawrzonia z 10 kwietnia 1935 roku czytamy:

Pan Marian Wnuk prosił mnie, żeby powiedzieć, iż nie przyjął honorarium, pieniądze te przeznaczna na powstającą bibliotekę Uniwersytetu Ludowego⁴².

Kierownictwo uniwersytetu mogło korzystać również z ogólnej sali wykładowej, znajdującej się na drugim piętrze Domu Oświatowego. Jak wynika z zachowanych dokumentów finansowych, wiązało się to z dodatkowymi opłatami, każdorazowe wynajęcie tego pomieszczenia to koszt 25 złotych⁴³. Uniwersytet Powszechny korzystał z tej reprezentacyjnej sali, mogącej pomieścić kilkaset osób, w czasie uroczystości otwarcia i zamknięcia roku szkolnego oraz podczas rozmaitych akademii i imprez okolicznościowych. Rozliczeń dokonywano bezpośrednio z Wydziałem Budżetowo-Gospodarczym Urzędu Wojewódzkiego Śląskiego⁴⁴. Niestety nie wiadomo, jaki czynsz kierownictwo Uniwersytetu Powszechnego płaciło za zajmowane lokale, które służyły jako sale wykładowe, ponieważ – jak czytamy w uwagach do preliminarza budżetowego za okres od 1 listopada 1935 do 15 maja 1936 roku – „Czynsz za zajmowane lokale w Domu Oświatowym nie jest wliczony do preliminarza, gdyż czynsz ten nie został jeszcze do tej pory ustalony”⁴⁵.

Władze Uniwersytetu Powszechnego wynajmowały swoje pomieszczenia innym instytucjom. Z zachowanej korespondencji wynika, że od września 1935 roku jedną z sal odpłatnie udostępniano Szkole Przysposobienia Gospodarstwa Domowego Towarzystwa Polek. Kierownictwo Uniwersytetu Powszechnego wyraziło zgodę na korzystanie z pomieszczenia wyłącznie w celach wykładowych

⁴⁰ Także, k. 59 (*Sprawozdanie z działalności Uniwersytetu Powszechnego w Katowicach za rok szkolny 1936/37*).

⁴¹ Tytuły czasopism udostępnianych w Czytelni Uniwersytetu Powszechnego zaczerpnięto z preliminarzy budżetowych, rozliczeń subwencji na zakup czasopism oraz ze sprawozdań Uniwersytetu Powszechnego..

⁴² *Uniwersytet Powszechny w Katowicach*, rękopis Biblioteki Śląskiej..., k. 99–100.

⁴³ Tamże, k. 69–77 (*Dokumenty finansowe Uniwersytetu Powszechnego*).

⁴⁴ Tamże, k. 86 (*Wydział Budżetowo-Gospodarczy do kierownictwa Uniwersytetu Powszechnego*).

⁴⁵ Tamże, k. 69–70 (*Preliminarz budżetowy Uniwersytetu Powszechnego w Katowicach na rok 1935/36*).

w godzinach 8.00-15.00⁴⁶. Z kolei 21 listopada 1936 roku w salach Uniwersytetu Powszechnego odbyła się zabawa zorganizowana przez Zarząd Stowarzyszenia Urzędników Skarbowych w Katowicach, kierownictwo placówki udostępniło pomieszczenia bezpłatnie, oczekiwano jedynie pokrycia kosztów rzeczywistych, takich jak koszty sprzątnięcia, naprawa zepsutego wieszaka i światło elektryczne⁴⁷. Z „Tygodniowego rozkładu zajęć obowiązującego od 4. XI. 1936 roku” dowiadujemy się, że w jednym z pomieszczeń Uniwersytetu Powszechnego odbywały się wykłady Instytutu Śląskiego (piątkowe wieczory, między 19.00 a 20.00)⁴⁸. Z kolei dziennik „Polonia” donosił o zamiarze zorganizowania w pomieszczeniach Uniwersytetu Powszechnego wykładu profesora Henryka Ułaszyna z Uniwersytetu Poznańskiego pt. *Przerost form organizacyjnych życia religijnego*. Przy okazji komentowania tego pseudonaukowego i demagogicznego spotkania autor artykułu wygłosił bardzo krytyczną opinię o Uniwersytecie Powszechnym: „Czy to jest w porządku, aby w Domu Oświatowym T. C. L. miał azyl wróg religii panującej w Polsce, Uniwersytet Powszechny?”⁴⁹.

Sluchacze Uniwersytetu Powszechnego zapewne niejednokrotnie spotykali się na korytarzach z czytelnikami i pracownikami Biblioteki Sejmu Śląskiego. W latach 1935–1938 w śląskiej księżnicy pracowali: Paweł Rybicki (dyrektor), Jacek Koraszewski (pracownik naukowy, dział silesiaków), Franciszek Prus (dział egzemplarza obowiązkowego), Irena Strzodowa (kontraktowa asystentka biblioteki odpowiedzialna za Bibliotekę Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku i nadzór nad Czytelnią Główną), adiunkt biblioteczny Krystyna Ligoniówna (Pietrykowska), urzędniczki kontraktowe: Marta Pampuchówna, Felicja Chuchrowska i Regina Roguszczak (dział dubletów), asesor biblioteczny Feliks Dłubek, prowizoryczny adiunkt biblioteczny Ludwik Brożek, pracownik umysłowy Franciszek Knejski, urzędnik kontraktowy Henryk Hulok, kontraktowy kancelista Alfons Streczek, kontraktowy asystent Alfred Piecha (na służbie od 2.06.1936 roku) oraz trzech starszych woźnych: Teodor Siwy, Teofil Richter i Ignacy Tyrok i jeden woźny kontraktowy Karol Piechula (zatrudniony w 1936 roku), którzy wykonywali prace pomocnicze w magazynach, wypożyczalni i czytelnii⁵⁰.

Sąsiedowanie z władzami harcerskimi umożliwiało zapewne kontakty kursantów z młodzieżą oraz kadrą kierowniczą i instruktorską ZHP. Ówczesnymi komendantkami Śląskiej Chorągwi Harcerki były Emilia Węglarz i Zofia Hoszowska-Kret (od listopada 1936). Natomiast na czele śląskich harcerzy stali wtedy Jan Grzbiela, a następnie Józef Bielec (od listopada 1935). Można się domy-

⁴⁶ Tamże, k. 82. (*Pismo Edwarda Wawrzonia do Kierownictwa Szkoły Gospodarczej Towarzystwa Polek w Katowicach*).

⁴⁷ Tamże, k. 83 (*Pismo Edwarda Wawrzonia do Zarządu Stowarzyszenia Urzędników Skarbowych w Katowicach*).

⁴⁸ Tamże, k. 217–220 (*Tygodniowy rozkład zajęć obowiązujący od 4. XI. 1936*).

⁴⁹ *Bezbożnicy na Śląsku. Na marginesie odczytu prof. Ułaszyna z Poznania*, „Polonia” 1935, nr 3829, s. 6.

⁵⁰ *Sprawozdanie z działalności Biblioteki Sejmu Śląskiego za 1935 r.*, rękopis Biblioteki Śląskiej, sygn. R 861/1 III, k. 2-3; *Sprawozdanie z działalności Śląskiej Biblioteki Publicznej imienia Józefa Piłsudskiego w Katowicach w roku 1936*, [Katowice, ok. 1936], s. 2.

ślać, że w pomieszczeniach zajmowanych przez harcerzy niejednokrotnie bywali wówczas harcerscy instruktorzy i instruktorki, m.in.: Irena Kuśnierzevska, Olga Kordecka, Czesława Jakubiec, Maria Siwoń, Jadwiga Wierzbianańska, Henryk Kapiszewski czy Marian i Wanda Łowińscy. Władze Uniwersytetu Powszechnego pozostawały w dobrych stosunkach ze śląskimi harcerzami, o czym może świadczyć fakt prowadzenia części zajęć na kursie „Matka i Dziecko” przez harcmistrza Józefa Kreta, od 1933 roku instruktora w Wydziale Oświecenia Publicznego Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach⁵¹.

Słuchacze Uniwersytetu Powszechnego

Na kursy w Uniwersytecie Powszechnym zapisywali się zarówno mężczyźni, jak i kobiety, chociaż trzeba zauważyć wyraźną dominację przedstawicieli płci męskiej. Wyjątek stanowił cykl wykładów „Matka i Dziecko”, który został całkowicie opanowany przez panie. Słuchacze Uniwersytetu Powszechnego w zdecydowanej większości mieli mniej niż 40 lat i reprezentowali różne zawody. Dominowali urzędnicy biurowi i robotnicy, zarówno wykwalifikowani, jak i nieposiadający konkretnego zawodu. Można stwierdzić, że w równym stopniu w zajęciach uczestniczyli pracownicy umysłowi i robotnicy fizyczni. Sporą część kursantów stanowili bezrobotni, którzy byli zwolnieni z opłat. Dla przykładu w pierwszym roku działalności placówki na kursy zapisało się 504 słuchaczy, a do końca semestru dotrwało 340 uczestników, którzy nie opuścili prawie żadnego wykładu ani seminarium.

W roku szkolnym 1936/37 słuchacze Uniwersytetu Powszechnego mieli możliwość zapisania się na dodatkowe zajęcia w ramach kółek teatralnego i szachowego. Na kółko teatralne uczęszczało 15 osób, które pracowały pod opieką profesora Witolda Wyspiańskiego z Sosnowca nad przygotowaniem sztuki *Skąpiec* Moliera. Z kolei w trakcie kółka szachowego, liczącego 18 uczestników, rozegrano dwa turnieje eliminacyjne⁵².

Również w trzecim roku działalności słuchacze placówki rozpoczęli wydawanie własnej gazetki „Nasz Głos. Czasopismo Słuchaczy Uniwersytetu Powszechnego w Katowicach”. Pierwszy numer ukazał się w kwietniu 1937 roku i został rozesłany do wszystkich Uniwersytetów Powszechnych działających na Górnym Śląsku. Drugi numer piśmka ukazał się 15 stycznia 1938 roku. Redaktorem odpowiedzialnym czasopisma był Oswald Kłosek. W gazetce zamieszczano artykuły słuchaczy Uniwersytetu Powszechnego (nie tylko z Katowic), publikowano utwory poetyckie m.in. Marii Konopnickiej. W piśmie wydzielono takie rubryki, jak: „Z życia U. P. w Katowicach”, „Sport”, „Ciekawostki” i „Wesoły kącik”⁵³.

⁵¹ Trzeba w tym miejscu przypomnieć, że Józef Kret był współtwórcą Uniwersytetów Ludowych w Polsce, w 1937 roku założył taką placówkę w Górkach Wielkich. Zob. K. Heska-Kwaśniewicz, *Józef Kret (1895–1982). Opowieść o harcerskiej wierności*, Katowice 1997.

⁵² *Uniwersytet Powszechny w Katowicach*, rękopis Biblioteki Śląskiej..., k. 59 (*Sprawozdanie z działalności Uniwersytetu Powszechnego w Katowicach za rok szkolny 1936/37*).

⁵³ „Nasz Głos” 1938, nr 1.

Słuchacz Fryderyk Oczadły i jego rękopis⁵⁴

W zbiorach Biblioteki Śląskiej w Katowicach zachował się rękopis *Moje sprawozdanie z pierwszego zwiedzania Biblioteki Sejmu Śląskiego w Katowicach*. Manuskrypt opatrzony jest datą 1 marca 1935 roku i podpisem F. Oczadły. Sam autor wyjaśniał okoliczności powstania tekstu w następujący sposób:

W chwili, gdyśmy całą Bibliotekę zwiedzili,
To w jednej z małych sal żeśmy się zgromadzili.
Przewodnik nadmienił, by każdy słuchać raczył,
O swoim projekcie do nas krótko zaznaczył:
By każdy, kto co widział i tu się dowiedział,
W gronie swych znajomych o tym opowiedział.
By sam każdy swoje spostrzeżenia – dodał –
Skreślił na kartce i z pierwszym marca mi podał.
Ja również chciałem wywiązać się z zadania,
Zamknąłem w wierszu powyższe rozumowania.
Lecz zanim to moje sprawozdanie dokończę,
Jeszcze kilka moich myśli tutaj dołączę.

Zachowany trzynastozgłoskowiec jest wierszowanym sprawozdaniem ze zwiedzania Biblioteki Sejmu Śląskiego na początku 1935 roku (na pewno między 12 lutego a 1 marca), które powstało na wyraźną prośbę przewodnika – „magistra Koraszewskiego”.

Z tekstu dowiadujemy się, że autor odwiedził Bibliotekę Sejmu Śląskiego „o wieczornej porze” wraz z grupą słuchaczy Uniwersytetu Powszechnego (sam używa nazwy „grup Uniwersytetu Ludowego”, co wcale nie było wtedy takie rzadkie⁵⁵):

Jako „Grup” Uniwersytetu Ludowego,
Szliśmy zwiedzać Bibliotekę Sejmu Śląskiego.
Szliśmy robiąc wrażenie oddziały małego,
Pod przewodnictwem magistra Koraszewskiego.
Gdy pierwszy raz do Domu Oświaty się wchodzi,
Bardzo wielkie wrażenie w umyśle się rodzi.

Autor był więc jednym z kursantów katowickiego Uniwersytetu Powszechnego, jego nazwisko wraz z pełnym imieniem Fryderyk zostało odnotowane w spisie słuchaczy⁵⁶. W sprawozdaniu Edwarda Wawrzonia za okres od 12 lutego do 15 maja 1935 roku znajdują się informacje o wycieczkach, „które miały na celu zapoznanie słuchaczy U. P. z Katowicami i ze Śląskiem”. Kierownik placówki odnotował, iż liczni zainteresowani odwiedzili: Polskie Radio (studio w Katowicach i rozgłośnię w Brynowie), Muzeum Śląskie (dwukrotnie), Sekcję Teatrów Ludowych, Hutę i „Azoty” w Chorzowie, kryptę marszałka Piłsudskiego w Krako-

⁵⁴ F. Oczadły, *Moje sprawozdanie z pierwszego zwiedzania Biblioteki Sejmu Śląskiego w Katowicach*, rękopis Biblioteki Śląskiej, sygn. R 1444 II.

⁵⁵ Określenia Uniwersytet Ludowy używali również wykładowcy, np. Helena Spoczyńska w liście do Edwarda Wawrzonia z 10 kwietnia 1935 r. Zob. *Uniwersytet Powszechny w Katowicach*, rękopis Biblioteki Śląskiej..., k. 99–100.

⁵⁶ *Uniwersytet Powszechny w Katowicach*, rękopis Biblioteki Śląskiej..., k. 117–119 (*Spis Słuchaczy Uniwersytetu Powszechnego*).

wie, gdzie jednocześnie wzięli udział w sypaniu kopca na Sowińcu oraz Bibliotekę Sejmu Śląskiego⁵⁷. Również fakt odwiedzenia biblioteki „wieczorową porą” przez interesującą nas grupę wskazuje na słuchacza Uniwersytetu Powszechnego, bo przecież zajęcia odbywały się tam codziennie (z wyjątkiem niedzieli i świąt) w godzinach popołudniowo-wieczornych. Niestety, nie znamy żadnych bliższych informacji na temat Fryderyka Oczadłego, nie potrafimy wskazać nawet jego wieku, bo jak sam zauważył:

Tym bardziej, że my wiedzy synowie i wnuki,
Coraz większą ochotę mamy do nauki.

Wiadomo tylko, iż nie uczestniczył on w koloniach dla bezrobotnych kursantów Uniwersytetu Powszechnego, które w latach 1935/6–1938 odbywały się w Czatkowicach koło Krzeszowic⁵⁸.

Zwiedzanie Biblioteki Sejmu Śląskiego przez słuchaczy Uniwersytetu Powszechnego przebiegało w następującym porządku. Pierwszym odwiedzionym pomieszczeniem była szatnia dla czytelników, w czytelnicy studiujących, wyposażona w „dwadzieścia blaszanych szafek na garderobę”. Drugi przystanek to dział katalogowy, „w którym panuje system nadzwyczaj wzorowy”. Autor opisu zaznacza, że posługiwano się wówczas katalogiem alfabetycznym (ułożonym według nazwisk autorów) i katalogiem systematycznym. W tym pomieszczeniu dokonywano również zapisów czytelników do biblioteki i za stosowną opłatą (w 1935 roku wynoszącą 2 złote) wydawano karty biblioteczne. Punktem centralnym zwiedzania był pobyt w czytelnicy, o którym autor tak pisał:

Cała czytelnicy, o wieczornej wówczas porze,
Miała prześliczny wygląd, o różnym kolorze.
Pierwsze, co spostrzeżliśmy, to krzesła wygodne,
Stoły – i ich urządzenia bardzo dogodne.
Na brzegach stołów są lampy przymocowane,
Do wygody czytelnika zastosowane.

Uzupełnieniem wyposażenia czytelnicy były portrety znanych i wybitnych śląskich poetów zawieszane nad półkami. Jednakże, jak zauważył Fryderyk Oczadły, najistotniejszą częścią czytelnicy był bogaty księgozbiór, składający się z „książek naukowych i przeróżnych powieści”:

Bardzo piękny widok, miał tych – książek – szeregi,
Ustawionych na półkach, aż po same brzegi,
W różnych tomach, wielkością od siebie odmiennych,
I prawie wszystkie były w oprawach płóciennych.
Widziałem na półkach w najmniejszym nawet kątku,
Wszystkie książki były w należyłym porządku.

⁵⁷ Tamże, k. 25 (*Sprawozdanie z działalności Uniwersytetu Powszechnego w Katowicach za czas od 12. II–15. V. 1935*).

⁵⁸ Nazwisko Fryderyka Oczadłego nie zostało odnotowane w spisach uczestników czatkowickich kolonii dla bezrobotnych. Zob. *Materiały związane z organizacją wczasów robotniczych w Czatkowicach (ze zbiorów Edwarda Wawrzonia)*, rękopis Biblioteki Śląskiej, sygn. R 6658 III.

Opiekę nad czytelnią sprawował dyżurujący bibliotekarz, który odpowiadał za porządek w sali, dbał o czytelników i w razie potrzeby służył pomocą i radą. Podczas wizyty słuchaczy Uniwersytetu Powszechnego na dyżurze była młoda bibliotekarka:

Spostrzeżyliśmy, że za stołem panienka młoda
 Stała – o czym dobrze świadczyła jej uroda.
 Jej miła twarzyczka, jak i wygląd powabny,
 Ozdobił jeszcze więcej jej szalik jedwabny.
 Była to dyżurna, która tam stróżuje,
 Różne czytelników wymagania przyjmuje.
 Więc wtenczas, z nami przechadzała się przez chwilę,
 Co było niejasne, objaśniła nam mile.

Wspomnianą dyżurującą „młodą panienką” była zapewne Marta Pampuchówna. Jak wynika z zarządzenia dyrektora Rybickiego z dnia 12 stycznia 1935 roku w czytelnii dyżurowali panowie (Koraszewski, Dłubek i Streczek) oraz Irena Strzodowa i zastępująca ją właśnie Marta Pampuch⁵⁹.

Kiedy część słuchaczy samodzielnie i w głębokim milczeniu odkrywała tajemnice czytelnii Biblioteki Sejmu Śląskiego i jej bogate zasoby, druga grupa wraz z przewodnikiem udała się do magazynów. Zwiedzający okrążali cały magazyn i poznawali tajniki funkcjonowania nowoczesnego magazynu kondygnacyjnego:

Niezliczoną ilość ganków przechodziliśmy,
 Na bardzo wielkie regały zaglądaliśmy,
 Przepołowione w środku siatką metalową,
 Uczepioną w wysokości metra nad głową.
 Na siatce tej można całkiem bezpiecznie chodzić,
 Na którą, trzeba z boku, schodkami wychodzić.

Fryderyk Oczadły przy okazji opisywania sposobu przechowywania szczególnie cennych materiałów omówił też zasady i warunki dotyczące korzystania z tych wyjątkowych zbiorów:

Drogocenne, wyjątkowe księgi leżały
 W osobnym miejscu i większą opiekę miały.
 Takich ksiązek pod żadnym warunkiem nikomu
 Nie wypożyczuje ich czytelnia do domu.
 Jeżeli te księgi ktoś chce na miejscu czytać,
 Czytelnia wyjątkowo może je pożyczać.

Zakończenie

Materiały rękopiśmienne dotyczące działalności Uniwersytetu Powszechnego w Katowicach stanowią interesujące uzupełnienie stanu wiedzy o przedwojennej historii Biblioteki Śląskiej (wtedy Biblioteka Sejmu Śląskiego i Śląska Biblioteka Publiczna imienia Józefa Piłsudskiego). Pierwsze wierszowane sprawozdanie ze zwiedzania Biblioteki Sejmu Śląskiego w lutym 1935 roku zawdzięczamy właśnie

⁵⁹ Archiwum Zakładowe Biblioteki Śląskiej. Teczka 11/2. Akta Śląskiej Biblioteki Publicznej sprzed wojny (z lat 1933–1938), k. 26.

jednemu ze słuchaczy Uniwersytetu Powszechnego, nieznanemu bliżej Fryderykowi Oczadłemu. To dzięki jego opisowi sporządzonemu trzynastozgłoskowcem mamy dzisiaj szansę na poznanie pomieszczeń i wewnątrz Biblioteki Sejmu Śląskiego. We wspomnianym tekście zawarł też swoją opinię na temat Jacka Koraszewskiego, ówczesnego pracownika naukowego ksiąźnicy, odpowiedzialnego za dział silesiaków:

Magister Koraszewski jest tym przewodnikiem,
Sympatycznym, przez nas lubianym osobnikiem.

Określenie „przez nas lubianym osobnikiem”, odnoszące się do osoby Jacka Koraszewskiego, wydaje się wskazywać na bliższe kontakty między słuchaczami Uniwersytetu Powszechnego a wspomnianym pracownikiem Biblioteki Sejmu Śląskiego.

Zresztą zachowane w zbiorach Biblioteki Śląskiej materiały rękopiśmienne dowodzą, iż instytucje te współpracowały ze sobą również na innych płaszczyznach, dowodem może być chociażby fakt prowadzenia wykładów na Uniwersytecie Powszechnym przez Romana Lutmana (dyrektora ksiąźnicy w latach 1927–1928 i 1930–1931). Można się tylko domyślać, że to właśnie w gmachu Domu Oświatowego doszło do spotkania ówczesnej urzędniczki kontraktowej Biblioteki Sejmu Śląskiego Marty Pampuchówny i wykładowcy Uniwersytetu Powszechnego Pawła Musioła (prowadził kurs literatury śląskiej i cykl wykładów „Wiek XIX w dziejach cywilizacji” w pierwszym roku funkcjonowania placówki), którzy 25 października 1939 roku wzięli ślub⁶⁰.

Niewątpliwie Uniwersytet Powszechny w znaczącym stopniu przyczynił się do rozwoju oświaty pozaszkolnej, o którym tak pisał Roman Lutman w 1936 roku:

Osobny dział pracy nad podniesieniem poziomu kulturalnego Śląska stanowi rozwój oświaty pozaszkolnej, który pokrył teren województwa bibliotekami oświatowymi, świetlicami, kursami doksztalcającymi, uniwersytetami powszechnymi. Przez popieranie wydawnictwa, ruchu śpiewaczego i muzycznego, teatrów ludowych i przemysłu ludowego nastąpił rozwój rodzimej kultury ludowej⁶¹.

Bibliografia

Źródła (rękopisy, archiwalia)

Archiwum Zakładowe Biblioteki Śląskiej. Teczka 11/2. Akta Śląskiej Biblioteki Publicznej sprzed wojny (z lat 1933–1938).

Dokumenty i korespondencja z lat 1917–1970, związane głównie z pracą zawodową Maksymiliana Hasińskiego, rękopis Biblioteki Śląskiej, sygn. R 1009 III.

⁶⁰ W zbiorach Biblioteki Śląskiej zachował się list Pawła Musioła do Marty Pampuch z 19 sierpnia 1937 roku. Zob. Musioł P., Musioł M., *Korespondencja*, rękopis Biblioteki Śląskiej, sygn. R 840 III (list nr 5/6).

⁶¹ R. Lutman, *Życie kulturalne Śląska w latach 1926–1936*, „Zaranie Śląskie” 1936, z. 3, s. 151.

- Hasiński Maksymilian, *Uniwersytety ludowe i powszechne*, rękopis Biblioteki Śląskiej, sygn. R 997 III.
- Materiały związane z organizacją wczasów robotniczych w Czatkowicach (ze zbiorów Edwarda Wawrzonia)*, rękopis Biblioteki Śląskiej, sygn. R 6658 III.
- Musioł Paweł, Musioł Marta, *Korespondencja*, rękopis Biblioteki Śląskiej, sygn. R 840 III.
- Oczadły Fryderyk, *Moje sprawozdanie z pierwszego zwiedzania Biblioteki Sejmu Śląskiego w Katowicach*, rękopis Biblioteki Śląskiej, sygn. R 1444 II.
- Uniwersytet Powszechny w Katowicach*, rękopis Biblioteki Śląskiej, sygn. R 480 III.
- Urząd Wojewódzki Śląski. Wydział Oświaty Publicznej w Katowicach. *Wykaz pracowników wydziału, inspektoratów szkolnych, szkół województwa śląskiego*, rękopis Biblioteki Śląskiej, sygn. R 2183 IV.
- Sprawozdanie Biblioteki Sejmu Śląskiego za 1935 rok*, rękopis Biblioteki Śląskiej, sygn. 861/1 III.
- Sprawozdanie z działalności Biblioteki Sejmu Śląskiego za 1934 rok*, rękopis Biblioteki Śląskiej, sygn. 861 III.

Opracowania

- III. rok wykładów na uniwersytecie P. O. W. w Rybniku (1935), „Sztandar Polski” i „Gazeta Rybnicka”, nr 122, s. 2.
- Bezbożnicy na Śląsku. Na marginesie odczytu prof. Ułaszyna z Poznania* (1935), „Polonia”, nr 3829, s. 6.
- E.W. [wł. Wawrzon Edward] (1936), *Uniwersytet Powszechny w Katowicach*, „Praca Oświatowa”, nr 9, s. 547.
- Glimos-Nadgórska Anna (1996), *Oświata pozaszkolna*, [w:] *Województwo śląskie (1922–1939). Zarys monograficzny*, red. F. Serafin, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 499–500.
- Harcerstwo śląskie w nowym lokum* (1934), „Polska Zachodnia”, nr 345 (wyd. AB), s. 7.
- Heska-Kwaśniewicz Krystyna (1997), *Józef Kret (1895–1982). Opowieść o harcerskiej wierności*, Katowice: Wydawnictwo „Książnica”.
- Kiryk Feliks, Zawistowski Jerzy (1965), *Zastępcy profesorów, wykładowcy i pomocniczy pracownicy nauki w latach 1946–1961*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny”, z. 18, s. 82–126.
- Lutman Roman (1936), *Życie kulturalne Śląska w latach 1926–1936*, „Zaranie Śląskie”, z. 3, s. 150–153.
- Magiera Agnieszka, Matusiak Agnieszka, Tomanek Anita (2012), *Zawsze Silesianka. Prolegomena bibliograficzne za lata 1923–1939*, Katowice: Biblioteka Śląska. „Nasz Głos” 1938, nr 1.
- Programy pracy kursów w roku szkolnym 1936/37* (1936), Katowice: Uniwersytet Powszechny.

- Skotnicka-Palka Małgorzata (2021), *Problemy oświaty pozaszkolnej w schyłku dwudziestolecia międzywojennego w świetle materiałów źródłowych inspektora szkolnego miejskiego we Lwowie*, „Rocznik Przemyski Historia”, nr 1, s. 421–428.
- Sprawozdanie stenograficzne z 6. Posiedzenia II Sejmu Śląskiego z dnia 20 czerwca 1930 r.* (1930), Katowice: Sejm Śląski.
- Sprawozdanie z działalności Miejskiego Komitetu Lokalnego Funduszu Pracy w okresie od 1 kwietnia 1934 do 31 marca 1935 r.* (1936), Katowice: Nakładem Magistratu Miasta Katowice.
- Sprawozdanie z działalności Śląskiej Biblioteki Publicznej imienia Józefa Piłsudskiego w Katowicach w roku 1936*, [Katowice: b.w.].
- Stark Tadeusz (1928), *Dom Oświatowy w Katowicach*, Królewska Huta: Towarzystwo Czytelni Ludowych.
- Suska Agnieszka (2013), *Oświata dorosłych w świetle prasy samorządowej Drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] *Addenda do dziejów oświaty. Z badań nad prasą Drugiej Rzeczypospolitej*, red. I. Michalska, G. Michalski, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 205–207.
- „Śląskie Wiadomości Statystyczne” 1936, z. 9, s. 287–288.
- Tomanek Anita (2022), *Nie tylko Biblioteka. Przedwojenna działalność Domu Oświatowego (11 XI 1934–1 IX 1939)*, „Książnica Śląska”, t. 34, s. 159–196.
- Uniwersytety Powszechne w Rybniku. Rok III* (ok. 1935), [Rybnik: b.w.].
- Uroczyste zamknięcie Uniwersytetu Powszechnego w Rybniku* (1935), „Polska Zachodnia”, nr 93, s. 9.
- Wawrzon Edward (1935), *Uniwersytet Powszechny*, „Kuźnica”, nr 9, s. 11.
- Z dziejów harcerstwa śląskiego. Rozwój i działalność harcerstwa na Górnym Śląsku w latach 1920–1945* (1986), Katowice: „Śląsk”.

Informacje prasowe

- „Polonia” 1938, nr 4800.
- „Polska Zachodnia” 1935, nr 28, 36, 37, 38, 44, 72, 79, 323; 1936, nr 41, 48, 293, 301, 310; 1938, nr 21, 36.

Unusual Neighbourhood.

The Uniwersytet Powszechny and the Biblioteka Sejmu Śląskiego

Summary

On February 12, 1935, the *Uniwersytet Powszechny* began operating in the building of the *Dom Oświatowy* in Katowice. The article describes the genesis, history and activity of this extracurricular education institution, and at the same time reminds of the figures of lecturers and students. The *Uniwersytet Powszechny* in Katowice educated adults, while enabling them to actively participate in the local cultural and social life. The text characterizes the relationship

between the *Uniwersytet Powszechny* and the *Biblioteka Sejmu Śląskiego* and reminds of the first verse report of a visit to the library in February 1935, written by Fryderyk Oczadły, a student of the *Uniwersytet Powszechny*.

Keywords

Uniwersytet Powszechny, *Biblioteka Sejmu Śląskiego*, adult education, extracurricular education, *Dom Oświatowy*, Fryderyk Oczadły

Ungewöhnliche Nachbarschaft.

Die Uniwersytet Powszechny und die Biblioteka Sejmu Śląskiego

Zusammenfassung

Am 12. Februar 1935 nahm die *Uniwersytet Powszechny* im Gebäude des *Dom Oświatowy* in Katowice ihren Betrieb auf. Der Artikel beschreibt Entstehung, Geschichte und Tätigkeit dieser außerschulischen Bildungseinrichtung und ähnelt zugleich den Figuren von Dozenten und Studierenden. Die *Uniwersytet Powszechny* in Katowice bildete Erwachsene aus und ermöglichte ihnen gleichzeitig die aktive Teilnahme am lokalen kulturellen und gesellschaftlichen Leben. Der Text charakterisiert die Beziehung zwischen der *Uniwersytet Powszechny* und der *Biblioteka Sejmu Śląskiego* und ähnelt dem ersten Versbericht über einen Besuch der Bibliothek im Februar 1935, geschrieben von Fryderyk Oczadły, einem Studenten der *Uniwersytet Powszechny*.

Schlüsselwörter

Uniwersytet Powszechny, *Biblioteka Sejmu Śląskiego*, Erwachsenenbildung, außerschulische Bildung, *Dom Oświatowy*, Fryderyk Oczadły

Otwarcie Uniwersytetu Powszechn. w Katowicach

Katowice, 28 stycznia.

Z inicjatywy władz szkolnych i przy pomocy komitetu organizacyjnego zostanie otwarty w dniu 8 lutego rb. w Katowicach uniwersytet powszechny, którego celem będzie ugruntowanie, rozszerzenie i pogłębienie wiedzy zdobytej w szkole oraz wychowanie słuchaczy na pełnowartościowych obywateli, świadomych swych zadań i przygotowanych do pełnego uczestnictwa w życiu społeczno - państwowym.

W programie pierwszego semestru odbędzie się cykl wykładów na temat: „Wiek 19-ty w dziejach cywilizacji”. Wykłady poruszą żywotne sprawy tego okresu, jak przewroty socjalne, walki wolnościowe, kapitalizm, przemysł, ruch klasowy i demokratyczny, zdobycze duchowe i materialne itp. Zostanie

również odpowiednio naświetlona sprawa Polski i Śląska w 19-tym wieku.

Równocześnie zostaną uruchomione następujące kursy: Kurs literatury polskiej, kurs społeczno - polityczny, kurs społeczno - gospodarczy, kurs podstawowych zagadnień prawa, kurs psychologiczno - wychowawczy, kurs kulturalno - artystyczny i kurs języka polskiego.

Wykłady i prace na poszczególnych kursach odbywać się będą w Domu Oświatowym (Francuska 12), gdzie odbywają się już zapisy na U. P. codziennie od godz. 10-13 oraz w środy i piątki od 18-19. Słuchaczem U. P. może zostać każdy obywatel, który ukończył 18 lat i szkołę powszechną. Bliższych informacji udziela się w godzinach wpisowych.

Program prac Uniwersytetu Powszechnego w Katowicach

W dniu 12 lutego rozpoczyna swą pracę organizowany przez władze szkolne Uniwersytet Powszechny w Katowicach.

Dużą frekwencją włączających się słuchaczy świadczą wymownie o potrzebie istnienia takiej placówki na terenie Katowic. Słuchacze rekrutują się z wszystkich warstw społeczeństwa i pochodzą nie tylko z Katowic ale i z okolicy. Na program pierwszego semestru, który trwać będzie od 12. II do 15. VI, 1935 r., złożą się: Cykl wykładów na temat: „Wiek XIX w dziejach cywilizacji” oraz prace poszczególnych kursów, których uruchomiono 7. literatury polskiej, społeczno-polityczny, społeczno-gospodarczy, zagadnień prawa, psychologiczno-wychowawczy, kulturalno-artystyczny i języka polskiego. Wykłady prowadzić będzie p. prof. Musiał Paweł. Dla zorientowania czytelników podajemy krótki program prac na poszczególnych kursach:

Kurs literatury polskiej: Wiek w literaturze. Powieść społeczna. Pisarze śląscy. Powieść historyczna. Literatura nienależnośćowa. Słuchacze poznają takich pisarzy jak: Żeromski, Rękmonta, Prusa, Tetmajera, Orkana, Dygaszowski, Sienkiewicz, Kraszewski, Orzeszkowa, Rodziewiczówna, Struga, Morcinka, Jalu-Kurka, Bandrowski, Kossak-Szczucka, Gajewczyńska itd. Wykładają pp. kuratorowa Kupczyńska, prof. Musiał, prof. Druzdowski, dr. Spoczyńska i prof. Wnuk.

Kurs społeczno-polityczny: Przegląd najważniejszych zagadnień współczesnej Polski, Stanowisko Polski w świecie. Co działo się w

zakresie odbudowy państwowości polskiej. Zagadnienie paktu polsko-niemieckiego, Polska a Rosja, Stosunki polsko-czeskie, Polska a morze. Struktura gospodarcza Polski współczesnej, Kryzys gospodarczy w Polsce i walka z nim, Walka o nową konstytucję, Polska a mniejszości narodowe, Państwo a samorząd. Współczesne prądy ideowe: faszysty i bolszewizm. Autonomia śląska.

Wykładają pp. red. Rumun, red. Kopeć, dr. Oberek, prof. Wawrzon.

Kurs społeczno-gospodarczy: Podstawowe prawa i pojęcia życia gospodarczego. Główne elementy życia gospodarczego, Ziemia — praca — kapitał, Podaż i popyt, Cena — produkt — konsumpcja, Eksport i import, Budżet — bilans handlowy i płatniczy, Kapitał akcyjny, Spółdzielczość, Koncern — trust — kartel, Liberalizm i etatyzm gospodarczy. Planowa gospodarka, Kredyt — bank, Wykładają p. mgr. Chwałbóg-Kornat.

Kurs podstawowych zagadnień prawa: Tematy wykładów zostaną podane później po uzgodnieniu z zainteresowanymi słuchaczami. Wykładają p. mgr. Gajewicz Bolesław.

Kurs psychologiczno-wychowawczy: Co to jest psychologia, Istota psychologii, Najnowsze prądy psychologiczne. Najnowsze wyniki badań psychologicznych (ilustrowane w pracowni psychologicznej), Zastosowanie psychologii do celów wychowawczych, Wykładają p. dr. Ludwik Goldscheider.

Kurs kulturalno-artystyczny: Historia muzyki

w wieku XIX, Ilustrowana przez ścieżkami i muzyką Monuszko — Szopen — Zelenki — Maszyński itd. Wykładają p. prof. Sachse Feliks.

Ponadto zostały uruchomione 3 komplety kursu języka polskiego dla mniej i więcej zaawansowanych, Kierownikiem Uniwersytetu jest podpisany.

W ciągu trwania Uniwersytetu zostanie uruchomiona skrzynka pytań i porad, gdzie słuchacze znajdują zawsze odpowiedź na wysunięte pytania i zagadnienia. Oprócz wykładów i prac kursowych odbywać się będą wycieczki naukowe i krajoznawcze prowadzone przez Uniwersytet Powszechny. Wpisy przyjmują się jeszcze do dnia 12. II, 1935 r., rodzinnie (prócz niedzieli) od godz. 10-13-ej w Domu Oświatowym, ul. Francuska 12. II, p. Otwarcie Uniwersytetu i pierwszy wykład odbędzie się 12. II, 1935 r. o godz. 18.30 w sali wykładowej, Domu Oświatowego w Katowicach (Francuska 12 II p.), gdzie po wykładzie słuchacze otrzymają szczegółowy rozkład zajęć.

Edward Wawrzon.

Informacje prasowe dot. otwarcia Uniwersytetu Powszechnego w Katowicach

Tygodniowy rozkład zajęć
Uniwersytetu Powszechnego.

Dni	Godziny			
	5 - 6	6 - 7	7 - 8	8 - 9
Poniedziałek	kurs języka polskiego kurs literatury polskiej		kurs filozoficzny kurs języka polskiego	
Wtorek	kurs wiadomości o Polsce kurs historii sztuki		kurs nauk przyrodniczych kurs geografii	
Środa	kurs socjologii		kurs psychologii Zebrania ogólne, kółek, samorządu, chóru, sekcji, itp. biblioteka - zajęcia świetlicowe	
Czwartek	kurs historii kurs prawa I rok		kurs społeczny I i II rok	
Piątek	kurs zagadnień prawa II rok		Wykłady Instytutu Śl. XXXXXXXXXXXX Zajęcia świetlicowe	
Sobota	kurs stenografii		Zebrania ogólne, kółek, samorządu, chóru, sekcji itp. biblioteka - zajęcia świetlicowe	

Tygodniowy rozkład zajęć na Uniwersytecie Powszechnym w Katowicach

142

Kurs literatury
polskiej
osob 70 —

proradz

Wiedza o literaturze: Dr. Spoczyńska
 powieści historyczne: p. Wnuk
 powieści społeczne: p. Drodzowski
 filozoficzne: p. Chosiński
 literatura piękna: p. Kus. Kupczyńska

I wykład p. Wnuka
19/II - 7-9. —

Kurs literatury polskiej: Wiedza w literaturze. Powieść społeczna, Powieści śląskie, Powieści historyczne, Literatura neopodległościowa, Słuchacze poznają takich pisarzy jak: Żeromski, Reymont, Prusa, Tetmajera, Orkana, Dągaszko, Sienkiewicz, Kraszewski, Orzeszkowa, Rodziwczówna, Siłucka, Morcinka, Jalturka, Bandrowski, Kossak-Szczucka, Ojawa, Czyżowska, Wykładają pp. kuratorowa Kupczyńska i prof. Wnuk

143

Wykłady
„Wiek XIX”
z wykładem
cyfrowym
p. Chosiński

144

Zdobycze wieku XVIII - Wielka rewolucja - Walki wolnościowe - Maszyna i przewrót w życiu gospodarczym - Rozbudowa przemysłu - Kapitalizm - Urbanizacja - Walki klasowe i rozwój ruchów społecznych - Rozkwit gospodarczy Europy i zwycięstwo idei demokratycznej - Duchowe oblicze świata cywilizowanego w II-iej połowie XIX. stulecia - Imperjalizm gospodarczy i polityczny Wielkich Mocarstw - Japonia - Stany Zjednoczone - Rozwój nacjonalizmu - Polska na tle wieku XIX. - Śląsk, jego przemiany gospodarcze i narodowe w wieku XIX.

(—) Kurs filozofii w Uniwersytecie Powszechnym.
 Uniwersytet Powszechny w Katowicach, poza istniejącymi już kursami, uruchamia kurs filozofii pt.: „Wielcy myśliciele i ich stosunek do świata”. Zgłoszenia na kurs przyjmuje kancelaria Uniwersytetu Powszechnego (Dom Oświatowy, Francuska 12 II, p.) Kurs prowadzi p. dr. Lutnanowa.

Informacja o kursach i wykładach
 prowadzonych na katowickim Uniwersytecie Powszechnym

XII. Wykładowcy na kursie „Matka i Dziecko”

	Imię i nazwisko	Zawód	Przedmiot wykł.
1.	Mgr. Wawrzoni E	Instr. Ośw.	Kier. Kursu Organizacja wykład.
2.	Dr. Hilewicz	Lekarz	choroby dzieci
3.	Dr. Roszak	---	---
4.	Dr. Zukowska	Psychol.	Rozwój psychicz.
5.	Richterowa	Asystent pielęgni.	pielęgni. niemowlę Zabawki dzieci
6.	Dr. Goryński L.	Psychol.	---
7.	Dorasidłówna	naucz.	Przedszkole
8.	Tomczakówna	---	Dziecko w szkole
9.	Baranowska	podinsp. Szkoł. i	Rady Rodzicielskie
10.	Dr. Gólczyk	Lekarz	współpraca z Szkołami
11.	Rzeszowski St	Kier. Szkoł.	nerwowe
12.	Bojé J.	Psychol.	specjalne
13.	Dr. Radajewska	Lekarz	Rozwój psychicz.
14.	Dr. Sęczyk	Med. 140701, 414	uświad. p.żio we
15.	Dr. Papee St	wizytator	Opieka społeczna
16.	Juzonowa	Kier. Cent. dl. dzieci T.C.L.	Kino i Teatr Dziecko i literatura

Katowice 14. 25 maja 1934

Kierownik M.P.:

[Signature]
Instytut Ośw. Prak.

Lista wykładowców prowadzących zajęcia na kursie „Matka i Dziecko” w 1937 roku

Winieta czasopisma „Nasz Głos” z 1938 roku,
wydawanego przez słuchaczy Uniwersytetu Powszechnego w Katowicach

(—) Poranek muzyczny ku czci Wieniawskiego.

Uniwersytet Powszechny w Katowicach urządza 24-go bm. o godz. 12-tej rano w Sali Domu Oświatowego (Francuska 12) II p. poranek muzyczny ku czci H. Wieniawskiego z okazji 100-letniej rocznicy urodzin kompozytora. — Wstęp 30 groszy. Słuchacze Uniwersytetu Powszechnego za okazaniem legitymacji — mają wstęp wolny.

(—) Słuchacze Uniwersytetu Powszechnego składają hołd Marszałkowi.

19-go bm. w obecności władz szkolnych, gości zaproszonych i około 250 słuchaczy Uniwersytetu Powszechnego w sali Domu Oświatowego w Katowicach odbyła się uroczysta Akademia ku czci Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego. Program, na który złożył się referat i inscenizacje pieśni legionowych, wykonali słuchacze Uniwersytetu Powszechnego. — Nastrój Akademii niezwykle uroczysty i podniosły.

KRONIKA LOKALNA

(K) „WESOLY WIECZÓR“ UNIWERSYTETU POWSZECHNEGO. Samorząd Słuchaczy przy Uniwersytecie Powszechnym w Katowicach, urządza w salach Domu Oświatowego przy ul. Francuskiej 12 w dniu 27 bm. o godz. 19-tej „Wesoły Wieczór Towarzyski“, na który uprzejmie zaprasza wszystkich sympatyków Uniwersytetu Powszechnego.

Informacje prasowe dot. imprez organizowanych przez Uniwersytet Powszechny

INSTYTUT OŚWIATY DOROSŁYCH
 WARSZAWA, NOWOGRODZKA 21. TELEFON 878-03

L.

ANKIETA

W SPRAWIE UNIwersYTETU POWSZECHNEGO W POLSCE

DO P. T.

SLUCHACZY UNIwersYTETÓW POWSZECHNYCH W POLSCE

Ruch Uniwersytetów Powszechnych jest u nas młody. Praca w nich pogłębia się z roku na rok, lecz wiele jeszcze zostało do zrobienia. Organizatorom i kierownikom Uniwersytetów chodzi o to, aby praca ta przyniosła jaknajwiększe korzyści tak słuchaczom jak i środowiskom, z których pochodzą, a wreszcie całemu społeczeństwu. Myślą oni o tem, jakie zmiany i ulepszenia wprowadzić do organizacji i programów Uniwersytetów Powszechnych.

Nim ulepszenia te będzie można wprowadzić, trzeba przedtem dokładnie zorientować się, czem U. P. jest dla słuchacza, jakie mu przynosi korzyści, czy spełnia pokładane w nim nadzieje i t. d. Należy więc przystąpić do zbadania Uniwersytetów Powszechnych.

Z inicjatywą badań występuje Instytut Oświaty Dorosłych. Ale zbadanie Uniwersytetów Powszechnych nie jest rzeczą łatwą. Wymaga ono przede wszystkim jaknajczystszej współdziałania z I. O. D. wszystkich pracujących w U. P., a w szczególności słuchaczy Uniwersytetów Powszechnych.

Na czem współdziałanie to ma polegać?

Przedewszystkiem ważnem jest wzięcie udziału w ankiecie. Wśród odpowiadających nie powinno brakować nikogo ze słuchaczy. Każdy powinien odpowiadać szczerze i wyczerpująco (ankieta jest anonimowa i może być niepodpisana). Najlepiej pisać w formie opowiadania, rozwijając poszczególne punkty, podane w kwestjonariuszu. (Jeśli komu nasuną się uwagi, niewynikające z pytań, zawartych w kwestjonariuszu, prosimy je podać w ostatniej rubryce zatytułowanej: Dodatkowe uwagi i spostrzeżenia).

Przed rozpoczęciem odpisywania na ankietę należy starannie przeczytać jej treść i poważnie się nad nią zastanowić. Odpowiedzi należy pisać po prawej stronie.

Ci z P. P. Słuchaczy, którzy mają czas i ochotę, mogą sprawę ująć znacznie szerzej. Byłoby naprzykład bardzo pożądane, aby odpowiedź swoją ujęli w formę życiorysu, ukazując swoje doświadczenia i przeżycia w Uniwersytecie Powszechnym na tle innych zdarzeń i doświadczeń z ostatnich lat a nawet całego swojego życia.

WARSZAWA — 1936

Ankieta dla słuchaczy Uniwersytetu Powszechnego
 przygotowana przez Instytut Oświaty Dorosłych w Warszawie

Moje, sprawozdanie z pierwszego zwiedzenia
 Biblioteki Sejmu Śląskiego
 w Katowicach

Przy zwiedzaniu Biblioteki Sejmu Śląskiego,
 Dłusadem z widoku w niej przebiega takiego,
 By gruntownie zajść się nad spisaniem treści,
 Nie każdy w pracujących namach, pisać, to pomieszc
 Biblioteka ta, zwana Oświaty Dłusadem,
 Skazida budowa i powożna ogromem,
 W suych potężnych murach, skarb oświaty mieści,
 O którym tu, poskolwier, phec wyrazić w treści.
 Jak wielkie Biblioteki tej jest znaczenie,
 Oprejmy nasz przewodnik, dać nam pouczenie
 Magister Koraszewski jest tym przewodnikiem,
 Sympatycznym, przez nas lubianym osobnikiem
 Wstępne jego uwagi, krótko tutaj streżere,
 I w kilkunasty wierszach, następnym pomieszcze.

Rok tysiąc dziewięćset siedemdziesiąt piąty - warte
 Pamiętać, - w ten czas ta Biblioteka otwarto.
 Starwą Biblioteki Okrędoj jej dawno,
 Prorokowo w gmachu Tjewoodzwa ja miawo.
 Następnie dawo jej oborne przeniezenie,
 Gdzie obecnie zajmaje, to wielkie przestrzenie,
 W Dłusadem Dłusadem Oświaty obecnie zwany,
 Co wspaniałosciz budow, pierstek jest zwany

Rękopis Fryderyka Oczadłego Moje sprawozdanie z pierwszego zwiedzenia Biblioteki Sejmu Śląskiego w Katowicach (1935)

- 8 -

Szczęśliwy słuchacz i zawsze wredzie,
 Bedzie wyrozumiały i zaradny będzie.
 O tem wszystkim z książką, po powie się teraz
 Ciec w późniejszym życiu, przyda mu się niema.

O więc niech żyje Rzeczpospolita!
 I niech z jej niedzieli, słowo wiedzy wytworzą!!

F. Oczadły

Katowice, dnia 1 marca 1935

Rękopis Fryderyka Oczadłego *Moje sprawozdanie*
z pierwszego zwiedzania Biblioteki Sejmu Śląskiego w Katowicach (1935)